

LIBERTATEA DE GÂNDIRE ÎN SISTEMUL CONVENȚIEI EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

FREEDOM OF THINKING IN THE SYSTEM OF THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS

Sergiu SUVAC,
doctorand, judecător,
Judecătoria Chișinău

RÉSUMÉ

La pensée est libre, affirmait M.T. Cicéron au premier siècle avant JC, la société internationale n'a cependant pu inscrire dans le plan juridique la célèbre citation qu'à la fin du XIXe siècle, au début du XXe siècle. Grâce aux efforts titanesques des personnalités éminentes de l'époque et à la réceptivité des autorités nationales, l'humanité a réussi à inclure la liberté de pensée dans la liste des libertés et droits civils fondamentaux, qui appartiennent à chacun de nous depuis la naissance et que l'État ne peut priver. Le mécanisme européen de protection des droits de l'homme, basé sur les dispositions de la Convention de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales, a pris soin de développer le contenu de cette liberté, en l'adaptant à la réalité de l'époque.

Keywords: freedom of thought, freedom of conscience, freedom of religion, freedom of expression, European Convention on Human Rights, positive obligation, negative obligation of the state.

„Gândirea este liberă”
Marcus Tullius Cicero

Libertatea de gândire este o condiție esențială a unei societăți democratice, a unui stat de drept. Filosofii, juriștii, oamenii de artă au tratat dintotdeauna libertatea de gândire drept cea mai importantă valoare a unei societăți prospere. Fiind valorificată plenar această libertate aduce doar beneficii atât individului, cât și societății în ansamblu.

Apărută în legislațiile naționale, libertatea de gândire a fost împrumutată de tratatele internaționale, care i-au consfințit caracterul de normă imperativă. Astăzi, libertatea de gândire se conține în prevederile tratatelor internaționale universale și regionale prin care sunt create mecanismele de protecție a drepturilor omului (Carta Internațională a Drepturilor Omului, Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, Convenția Interamericană a Drepturilor Omului, Carta Africană a Drepturilor Omului, Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, etc.), cât și în convențiile care protejează anumite categorii de persoane (Convenția cu privire la drepturile copilului, Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, etc.) Totodată, trebuie să recunoaștem că cea mai substanțială interpretare a acestei libertăți fundamentale o avem datorită dezvoltărilor jurisprudențiale ale Curții Europene a Drepturilor Omului (în continuare CtEDO), înființată pentru a asigura respectarea de către statele părți a angajamentelor ce decurg din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (în continuare CEDO).

Articolul 9 din CEDO intitulat „Libertatea de gândire, de conștiință și de religie” prevede:

„1. Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie, acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau în colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățământ, practici și îndeplinirea ritualurilor.

2. Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora” [1].

Calitatea de victimă în fața Curții (în trecut, în fața Comisiei Europene a Drepturilor Omului)

privind încălcarea libertăților protejate de prevederile articolului 9 CEDO poate fi pretinsă, în sensul articolului 33 al CEDO, de orice stat parte la Convenție, iar în temeiul articolului 34 din CEDO, de orice persoană fizică, organizație neguvernamentală sau grup de particulari alegând o încălcare a prevederilor CEDO de către statele părți. Reieșind din însăși natura libertății protejate, deducem că victimă a pretenției încălcării a libertății de gândire în fața Curții Europene a Drepturilor Omului astăzi poate fi exclusiv persoana fizică.

Totodată, estimăm util să menționăm la acest capitol, că fosta Comisie prin decizia sa din 12 decembrie 1988 în cauza *Kontakt-Information-Therapie and Hagen vs. Austria* au recunoscut că libertatea de conștiință, spre deosebire de libertatea de religie, nu poate fi exercitată de persoană juridică. Spre deosebire de alte drepturi relative, menționate în articolele 8, 10, 11 din CEDO, articolul 2 din Protocolul nr. 4 la CEDO, Curtea realizând testul de proporționalitate, pentru a se pronunța asupra pretențiilor de nerespectare a libertăților protejate de articolul 9, nu va reține argumentul de securitate națională pentru a aprecia legalitatea ingerinței.

Cea mai mare realizare a forului jurisdicțional de la Strasbourg, în opinia noastră, este realizarea exercițiului sensibil și complex de punere în balanță a libertății de gândire și a altor drepturi garantate de Convenție, în așa mod ca aceasta să nu periclitaze scopul și obiectivele acesteia.

La fel, merită a fi notat faptul că libertatea de gândire nu figurează în lista drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei din alineatul 2 al articolului 15 CEDO de la care nu este permisă nicio derogare în caz de stare de urgență. Prin urmare, raportând la obiectul prezentei cercetări, în caz de război sau de alt pericol public ce amenință viața națiunii, autoritățile naționale pot lua măsuri care derogă de la obligațiile prevăzute la articolul 9 al CEDO, în măsură strictă în care situația o impune și cu condiția ca aceste măsuri să nu fie în contradicție cu alte obligații care decurg din dreptul internațional. În această situație, statul ce exercită acest drept de derogare, îl va informa pe deplin pe Secretarul General al Consiliului Europei cu privire la măsurile luate și la motivele care le-au terminat. Statul trebuie de asemenea să informeze Secretarul General al Consiliului Europei și asupra datei la care aceste măsuri au încetat a fi în vigoare la dispozițiile CEDO devin din nou aplicabile. În practica sa, Înalta Curte, după ce a stabilit conținutul exact al libertății de gândire, i-a trasat limitele, ulterior, a identificat obligațiile pozitive și negative ale statului în procesul de realizare a acestui drept. În sensul paragrafului 1 al art. 9 al Convenției, trei libertăți distincte formează conținutul și sunt acoperite de protecția acestuia, și anume libertatea de gândire, libertatea de conștiință și libertatea de religie, care totuși se configurează a fi privite de instanța europeană printr-o prismă unică [3, p. 143].

După cum rezultă din conținutul prevederilor Convenției, dar și din clasificarea unanim acceptată a drepturilor fundamentale ale omului, statul, fiind garantul inclusiv al libertății de gândire, conștiință și religie, trebuie să se abțină să intervină în afara limitelor prevăzute de Convenție în procesul de realizare de către beneficiar a libertăților sale fundamentale, dar de asemenea să îndeplinească un anumit număr de acțiuni pentru a permite o valorificare maximă a libertății de gândire, de conștiință și de religie, acestea urmând să devină practice și eficiente. Analizând jurisprudența Curții de la Strasbourg în materia libertății de gândire, de conștiință și de religie, pot fi identificate o serie de obligații pozitive ale statului [3, p. 143]. Totodată, anume pe terenul libertății religioase statului îi incumbă mai multe obligații pozitive:

- asigurarea neutralității și imparțialității statului;
- oficializarea unui cult religios;
- protecția contra incitării la violență și ură împotriva unei comunități religioase;
- asigurarea libertății de a-și manifesta religia la locul de muncă;
- promovarea unui serviciu alternativ pentru persoanele ale căror credință religioasă îi interzice satisfacerea serviciului militar.

Obligația negativă ce revine autorităților naționale în mod exclusiv în materia libertății de gândire, deși aceasta nu a fost formulată vreodată în jurisprudența CtEDO, și la moment ne vine dificil să ne imaginăm o atare exemplificare practică, potrivit doctrinei obligațiilor negative, va fi formulată astfel: autoritățile naționale au obligația de a nu interveni/să se abțină de la oricare ingerințe în libertatea de gândire a persoanei.

Prin natura sa, conținutul material al articolului 9 din Convenție poate uneori să fie fundamentat pe conținutul altor dispoziții ale CEDO, cu alte cuvinte, una și aceeași alegație în fața Curții se poate regăsi pe terenul mai multor articole. De obicei, în astfel de ipoteză, Curtea va alege să examineze această pretenție prin prisma unui singur articol pe care îl consideră ca fiind relevant pornind de la circumstanțele particulare ale cauzei, totodată, în acest context, ea păstrează de asemenea, spiritul celeilalte dispoziții și interpretează articolul pe care l-a păstrat în lumina acesteia

[2, p. 20]. Or, termenii „gândire”, „conștiință” și „religie” pot cuprinde un spectru larg al activității intelectuale și spirituale. Prin urmare, Comisia (în trecut) și Curtea minuțios analizează cererile privind încălcarea prevederilor articolului 9. Dreptul la libertatea gândirii, conștiinței și religiei sunt realizate în mod considerabil în inimă și în conștiință. Doar atunci când persoana declară despre gândurile sau convingerile sale, statul află despre existența lor. Însă în acest caz vor apărea chestiuni legate de libertatea de exprimare sau cu alte articole ale Convenției [4, p. 70]. De exemplu, în măsura în care reclamantul se plânge de imixtiune în exprimarea credințelor și opiniilor sale prin diseminarea informațiilor, articolul 10 constituie *lex specialis* în raport cu articolul 9, astfel încât nu este necesară o examinare separată prin prisma celui din urmă [2, p. 21]. Concluzionând cele expuse supra menționăm că articolul 9 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, are scopul de a proteja libertatea de gândire chiar în forul interior al persoanei fizice, independent de concretizarea și exprimarea ei în convingeri publice. Totodată, reieșind din specificul acestei libertăți fundamentale, doar în procesul său de exteriorizare a libertății de gândire, autoritățile vor fi ținute de respectarea unui șir de obligații pozitive. Curții Europene a Drepturilor Omului îi revine uneori o misiune complexă și delicată de a pune în balanță, pe terenul articolului 9 al CEDO, interesul particular cu cel public urmărit de autorități.

BIBLIOGRAFIE

1. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950. Intrată în vigoare la 3 septembrie 1953. Publicat: 30.12.1998 în *Tratate Internaționale nr. 1*, art. 342. Data intrării în vigoare: 01.02.1998.
2. Guide sur l'article 9 de la Convention européenne des droits de l'homme. Court européenne des droits de l'homme, 2020. În: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_9_FRA.pdf
3. Poalelungi M., Convenția Europeană a Drepturilor Omului: obligații pozitive și negative. Monografie. Tipografia Centrală. Chișinău, 2015. 318 p.
4. Гомиен Д., Путеводитель по Европейской Конвенции о защите прав человека. Совет Европы, 2000. 147 с.